

1 Algemeen

De Oorlogsbron van de maand is een bron die een onderwerp uit de Tweede Wereldoorlog en/of dekolonisatie belicht en afkomstig is uit de collectie van een van de vier herinneringscentra. De Oorlogsbron van de Maand is ontwikkeld om tussendoor of als start van een les uit te voeren. Het is een korte opdracht waarbij leerlingen en wellicht ook uzelf worden geïnspireerd om met (een onderdeel van de) geschiedenis aan het werk te gaan. Maar natuurlijk kunt u elk onderdeel altijd verlengen en uitbreiden. Daarbij kunt u gebruik maken van de aanvullende informatie bij deel 4 of kijkt u op een van de websites:

www.kampamersfoort.nl - www.nmkampvught.nl - www.kampwesterbork.nl - www.indischherinneringscentrum.nl

Werkwijze

De Oorlogsbron van de Maand bestaat uit een leerlingenblad en een docentenblad. Het docentenblad bevat de antwoorden en korte achtergrondinformatie. In deel 4 vindt u een verdieping van het thema.

NB – Geef bij de start van de opdracht zo weinig mogelijk toelichting. Geef pas meer informatie na het uitvoeren van de introductieopdracht. Laat de leerlingen eerst zelf kijken en (na)denken. Op sommige vragen zijn meerdere antwoorden mogelijk.

Extra verwerking

Naast de vragen op het leerlingenblad vindt u op het docentenblad een (creatieve) verwerkingsopdracht. Deze opdracht neemt meer tijd in beslag en is bedoeld als verdieping van het thema.

Kerdoel

De Oorlogsbron van de Maand voldoet aan Kerndoel 40:

De leerling leert historische bronnen te gebruiken om zich een beeld van een tijdvak te vormen of antwoorden te vinden op vragen, en hij leert daarbij ook de eigen cultuurhistorische omgeving te betrekken.

Tijdvak

Tijd van wereldoorlogen (1900-1950)

Reactie

Heeft u vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze Oorlogsbron van de Maand? Laat het ons weten via carla@kampamersfoort.nl

Dagblad voor Amersfoort, 22/09/1950; p. 2/8

Vlaggen halfstok

Op Zaterdag 23 September a.s. zullen duizenden deelnemers aan de onthulling van het monument in het voormalig P.D.A. om half drie in een stille tocht trekken van de Koningin Wilhelminalaan bij het station naar de Laan 1914.

Ook thans wordt de zelfde weg gevolgd als destijds de gevangenen moesten afleggen n.l. Koningin Wilhelminalaan - Prins Hendriklaan - Regentesselaan - Prinses Juliana-laan - P. C. Hooftlaan - Dacostaplein - Pieter Bothlaan - Vondelplein - Kapelweg - Borreplein - Appelweg - Kamp Laan 1914 (Boskamp).

Aan de bewoners van de langs deze lijdensweg staande huizen wordt verzocht zoveel mogelijk van 14.00 tot 17.00 uur halfstok te vlaggen.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat iedere belangstellende welkom is en zich uiterlijk tot half drie bij de stoet in de Koningin Wilhelminalaan kan voegen.

Toegangsbewijzen worden niet uitgegeven.

3 Leerlingenblad

Introductie

- 1 Lees het krantenbericht en schrijf de eerste 5 woorden op die bij je opkomen.
- 2 Waar denk je dat dit bericht over gaat? Leg je antwoord uit.
- 3 Bedenk 3 vragen die het bericht bij je oproept.

Kijk en denkvragen

Beantwoord de volgende vragen:

- a Welk monument werd op 23 september 1953 onthuld?
- b Over welke gevangenen gaat het in dit artikelletje?
- c In welke stad werd de tocht georganiseerd? Hoe weet je dat?
- d Waarom zou die tocht georganiseerd zijn?
- e De tocht werd gelopen op 23 september 1950. In oktober 2017 wordt dezelfde tocht opnieuw gelopen. Wat vind je daarvan? Zou je mee willen lopen? Waarom wel of waarom niet?

Dagblad voor Amersfoort, 22/09/1950; p. 2/8

Docentenblad

Vlaggen halfstok

Op Zaterdag 23 September a.s. zullen duizenden deelnemers aan de onthulling van het monument in het voormalig P.D.A. om half drie in een stille tocht trekken van de Koningin Wilhelminalaan bij het station naar de Laan 1914.

Ook thans wordt de zelfde weg gevolgd als destijds de gevangenen moesten afleggen n.l. Koningin Wilhelminalaan - Prins Hendriklaan - Regentesselaan - Prinses Juliana-laan - P. C. Hoofstlaan - Dacostaplein - Pieter Bothlaan - Vondelplein - Kapelweg - Borsooplein - Appelweg - Kamp Laan 1914 (Boskamp).

Aan de bewoners van de langs deze lijdensweg staande huizen wordt verzocht zoveel mogelijk van 14.00 tot 17.00 uur halfstok te vlaggen.

De aandacht wordt erop gevestigd, dat iedere belangstellende welkom is en zich uiterlijk tot half drie bij de stoet in de Koningin Wilhelminalaan kan voegen.

Toegangsbewijzen worden niet uitgegeven.

Introductie

- 1 Lees het krantenbericht en schrijf de eerste 5 woorden op die bij je opkomen.
- 2 Waar denk je dat dit bericht over gaat? Leg je antwoord uit.
- 3 Bedenk 3 vragen die het bericht bij je oproept.

Bespreek

Bespreek de antwoorden. Inventariseer wat de leerlingen willen weten.

Informatie

Dit krantenartikel stond in het Algemeen Dagblad, (editie Amersfoortse courant) op 23 september 1950. De tocht die werd gelopen is de mogelijke route die gevangenen van Kamp Amersfoort liepen van het station naar het kamp en vice versa.

Kijk en denkvragen

Beantwoord de volgende vragen:

- a Welk monument werd op die dag onthuld? *Antwoord: Op 23 september 1950 werd het monument De Stenen Man onthult. Zie: <https://www.kampamersfoort.nl/het-terrein>*
- b Over welke gevangenen gaat het in dit stukje? *Antwoord: Het gaat over gevangenen van het PDA Polizeiliches Durchgangslager, afgekort het PDA. Oftewel Kamp Amersfoort.*
- c In welke stad werd deze tocht georganiseerd? Hoe weet je dat? *Antwoord: De tocht werd georganiseerd in de stad Amersfoort. Dat kun je herkennen aan de straatnamen die worden genoemd. De tocht begon bij het station en kwam uit bij Kamp Amersfoort.*
- d Waarom zou die tocht georganiseerd zijn? *Antwoord: Door deze stille tocht te organiseren wilde men stil staan bij het leed dat de gevangenen en hun nabestaanden hadden gekend door hun verblijf in en deportatie uit Kamp Amersfoort.*
- e Deze tocht werd georganiseerd op 23/09/1950. In oktober 2017 wordt dezelfde tocht opnieuw georganiseerd. Wat vind je daarvan? Zou je mee willen lopen? Waarom wel of waarom niet? *Antwoord: Hier zijn uiteraard verschillende antwoorden mogelijk. Ieder antwoord is goed, mits goed beargumenteerd.*

Extra verwerking

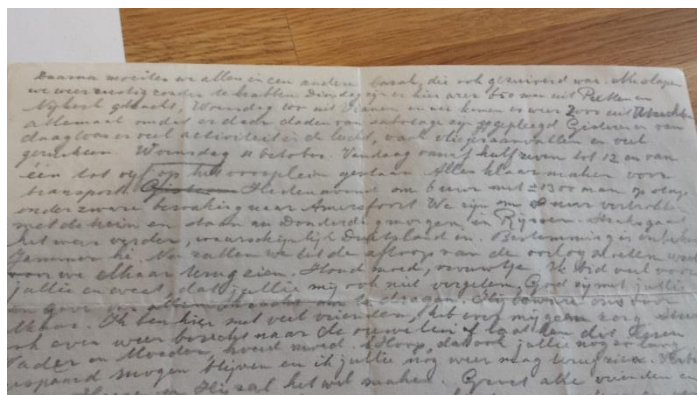
Opdrachtoomschrijving

1. Zoek bij Google maps het begin van de route - Loes van Overeemlaan- en het eindpunt -Station Amersfoort- op. Kunnen de leerlingen vinden hoe de gevangenen indertijd liepen? Markeer de route zoals je denkt dat die was. Vergelijk met elkaar. Hoe groot is de afstand die de gevangenen liepen? Hoe lang zouden zij daar over hebben gedaan?

Antwoord: Er werden meerdere routes gelopen van en naar het station. Als je de wandeling in een gewoon looptempo zou lopen, doe je er ongeveer een uur over. Maar de bewakers lieten de gevangenen soms express omlopen of haalde spelletjes met ze uit zoals twee stappen vooruit, één achteruit. De vermoedelijke route die is gekozen op 11 oktober 1944 vindt u op bijlage 1. (*Vermoedelijke route op 11 oktober 1944*).

2. Een van de mannen van het transport van 11 oktober 1944 was Klaas de Raad. Dat weten we omdat Klaas een brief heeft geschreven die bewaard is gebleven, die hij, ergens ter hoogte van Almelo, uit de trein heeft gegooid. De brief is gevonden door de heer W. Velthuisen in de buurt van de laatste overweg naar station Almelo. Klaas de Raad is overleden in Neuengamme op 15-01-1945. Hieronder vind je een fragment van zijn brief.

Lees het fragment (voor) of laat het zien. Inventariseer de reacties en voer een gesprek met elkaar. Mogelijke vragen: Heeft Klaas hoop dat alles goed komt? Hoe kan dat? Wat schrijf je in een brief die misschien wel je laatste is, en waarvan je niet weet in welke handen hij zal vallen? Het is misschien gek om te zeggen, maar ondanks alles zijn wij (bij Kamp Amersfoort) blij met deze brief. Begrijp jij waarom?

Bron: Archief Eemland, <http://www.archiefeemland.nl>

'Vrijdag 5 oktober, nu zitten we nog steeds in het kamp. We zijn maandag allen ontluisd, d.w.z. onze kleren gingen in een groten ontluizingskast en wij zelf gingen bij groepen in de badkamer en werden ook persoonlijk op luizen onderzocht. Daarna moesten we allen in een andere barak, die ook gezuiverd was. Nu slapen we weer rustig zonder te krabben. Dinsdag zijn er hier weer 650 man uit Putten en Nijkerk gebracht, Woensdag 100 uit Vianen en nu komen er weer 2000 uit Utrecht en allemaal omdat er daar daden van sabotage zijn gepleegd. Gisteren en vandaag was er veel activiteit in de lucht, vaak vliegeraanval- len en veel.

Woensdag 11 oktober. Vandaag vanaf half zeven tot 12 en van één tot vijf op het voor- plein gestaan. Allen klaar maken voor transport. Hedenavond om 6 uur met ± 1300 man op stap onder zware bewaking naar Amersfoort. We zijn om 8 uur vertrokken met de trein en staan nu Donderdagmorgen in Rijssen. Straks gaat het weer verder, waarschijnlijk Duitsland in.

Bestemming is onbekend. Jammer hè. Nu zullen we tot de afloop van de oorlog moeten wachten voor we elkaar terug zien. Houd moed, vrouwtje. Ik bid veel voor jullie en weet, dat jullie mij ook niet vergeten. God zij met jullie en geve voor allen kracht om te dragen. Hij beware ons voor elkaar. Ik ken hier snel veel vrienden, heb voor mij geen zorg. Stuur ook even weer bericht naar de ouwelui of laat hen dit lezen. Vader en Moeder, houd moed. Hoop dat ook jullie nog zo lang gespaard mogen blijven en ik jullie nog weer mag terug zien. Vertrouw op den Heere en zal het wel maken. Groet alle vrienden en bekenden van me. Dag, lieve vrouw, kinderen, ouders en verdere familie. Tot ziens hoor. God zegene jullie Klaas'

Aanvullende informatie

Het krantenartikel stond in het AD op 23 september 1950. De tocht die werd gelopen is de mogelijke route die gevangenen van Kamp Amersfoort liepen van het station naar het

kamp en vice versa. Er werden indertijd verschillende routes gelopen. Vaak werden de tochten 's ochtends vroeg gelopen omdat er dan zo weinig mogelijk toeschouwers zouden zijn. Overigens was het verboden om te kijken, maar zo af en toe gebeurde dat toch. Soms werd oogluikend toegestaan dat gevangenen stukjes brood kregen toegestopt. Ook lukte het weleens om gevangen te laten ontsnappen door afleidingsmanoeuvres.

Citaat ooggetuige

Mijn moeder werkte en woonde tijdens de oorlog in het huis van huisarts De Beaufort aan de Bergstraat. Zij zag dat de transporten ook van de Bergstraat gebruik maakten. Zij staken de Utrechtseweg over bij de Berkenweg of Vlasakkerweg en gingen of kwamen van het Prinses Julianaplein. De transporten kwamen langs in het donker, 's - morgens vroeg, de Duitsers schenen met grote zaklampen op de ramen in de straat en schreeuwden als ze iemand betrapten die tussen de overgordijnen/ verduistering door naar buiten keek. - Jean Kroon.

Naar Kamp Amersfoort?!

De foto van het transport op 11 oktober 1944 is te zien in Kamp Amersfoort. U bent van harte welkom om Kamp Amersfoort te bezoeken. Meer informatie hierover kunt u vinden op www.kampamersfoort.nl Daar vindt u ook informatie over het lopen van de tocht op 11 oktober 2017.

Heeft u vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze Oorlogsbron van de Maand? Laat het ons weten via carla@kampamersfoort.nl

Bijlage 1 Vermoedelijke route op 11 oktober 1944

873

L

